UNIVERSITY OF HELSINKI

https://helda.helsinki.fi

Kolonialismin monikasvoisuus ja sen ymmärtäminen Suomen kontekstissa

Lahti, Janne; Kullaa, Rinna

2020-12-01
Historian Ystavain Liitto
http://hdl.handle.net/10138/324389
Lahti, J & Kullaa, R 2020, 'Kolonialismin monikasvoisuus ja sen ymmärtäminen Suomen kontekstissa', Historiallinen Aikakauskirja, Vuosikerta. 118, Nro 4, Sivut 420-426.

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository. https://helda.helsinki.fi
This is an electronic reprint of the original article.
This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.
Please cite the original version.

Janne Lahti ja Rinna Kullaa

Johdanto: Kolonialismin monikasvoisuus ja sen ymmärtäminen Suomen kontekstissa

Kolonialismin jälkeistä historian tulkintaa oleellisesti muuttaneessa esseessään ”Can the Subaltern Speak?” Kalkutassa syntynyt Columbian yliopiston kirjallisuuden professori Gayatri Chakravorty Spivak kertoo miten ajattelu, joka on peräisin länsimaista, on pyrkinyt perimiltään säilyttämään lännen hegemonian. Lännellä tässä tapauksessa tarkoitetaan Eurooppaa ja Pohjois-Amerikkaa tieteen aiheena ja lähtöperänä.[1] Spivakin vuonna 1988 esittämänsä argumentti kiteytyi ajatukseen siitä, miten vuosikymmeniä kolonialismin loppumisen jälkeen suuri osa akateemisista tutkijoista otti edelleen lähtökohdakseen länsimaisen kulttuurin ja ajattelun arvioidessaan kolonialismin jälkeistä maailmaa. Vuosi ennen kuin Berliinin muuri tulisi kaatumaan Spivak puhui sitä kriittistä ajattelua vastaan, joka oli syntynyt läntisessä ”ensimmäisessä maailmassa” ja joka oli luonteeltaan miehinen, etuoikeutettu ja akateeminen. Spivak painotti myös institutionaalisuuden määrittelemää analyysia sekä keskustelua. Ongelmana Spivakin mukaan oli se, että kolonialismin menneisyyttä kriittisesti arvioiva tutkimus, jota läntinen maailma 1980-luvun lopulla tuotti, luokitteli ja kartoitti itää ja etelää samassa mittakaavassa kuin sen siirtomaa-aseman todelliset muodot olivat vuosikymmeniä aikaisemmin olleet. Kritiikki, joka pyrki purkamaan kolonialismin menneisyyttä, siis otti lähtökohdakseen läntisen arvomaailman.

Spivak puhui feminismin puolesta, joka antaisi äänen entisissä siirtomaissa asuneille naisille löytää itse oman kollektiivisen kokemuksensa ja siten määritellä tämän paikan itse kolonialistisen miesäänen sijaan. Spivak tarkoitti, että globalisaatiosta huolimatta kolonialismia ja sen menneisyyttä tulisi tulkita paikallisten yhteiskuntien eikä länsimaisten silmien avuin. Hän kyseenalaisti, onko tämä koskaan mahdollista, koska kolonialismin aikaisemmin valloittaneet alueet eivät olleet taloudellisesti itsenäisiä, tai itsensä määritteleviä, vaan kodittomia. Spivak pohti, voiko taloudellisesti koditon yhteisö koskaan saavuttaa omaa ääntään. Hänen analyysiinsa kuuluivat yksityiskohdat, kuten se miten entisten kolonialismin alistamien yhteiskuntien kollektiivisuudesta ilman omaa ääntään tulee samanlainen kokonaisuus kuin länsimaisten logojen etnosentrinen leviäminen maailmalla, siis oma mytologiansa joka ei mitenkään ota huomioon kolonisoitujen maiden ja kulttuurien moninaisuutta vaan laittaa eri alueet ja kokemukset saman logon alle. Kansanedustaja Jenni Pitkon syyskuussa 2020 pukeutuessa Future is Feminist logolla varustettuun paitaan Suomen Eduskunnan kyselytunnilla toiset kolmekymmentä vuotta Spivakin uraauurtavan

[1] Gayatri Chakravorty Spivak: “*Can the Subaltern Speak*?” Teoksessa Cary Nelson and Larry Grossberg (toim.) *Marxism and the Interpretation of Culture*. University of Illinois Press 1988.

esseen jälkeen, hän varmasti halusi esittää oman feministisen kritiikkinsä globalisaatiosta mutta samanaikaisesti näytti suomalaisen keskustelun tietämättömyyden länsimaisten logojen laajemmasta merkityksestä tai siitä, että keskustelu ylipäätään oli monta vuosikymmentä myöhässä. Spivakin ajattelua ovat laajentaneet monet tahot Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen kuten esimerkiksi historioitsija Dipesh Chakrabarty, joka vuoden 2000 teoksessaan *Provincializing Europe: Postcolonial Thought and Historical Difference* selitti miten ajatus historiallisuudesta sisältää mukanaan joitakin erityisen eurooppalaisia oletuksia maantieteestä, ajasta ja suvereniteetistä.[2] Tällaisilla myyttisillä standardeilla mitattuna kapitalismiin siirtyminen kolmannessa maailmassa on Chakrabarthyn mukaan usein vaikuttanut puutteelliselta tai puuttuvalta kolonialismin jälkeisessä nykyhistoriassa.

Muutoksen historia, suvereniteetti, kapitalistiseen talousjärjestelmään siirtyminen ja maantieteen tai sijainnin liittyminen nykyhistoriaan ovat olleet sidoksissa merkittävästi myös Suomen vuoden 1989 jälkeiseen historiaan, mutta näiden käsittely tai kyseenalaistaminen Suomessa on jäänyt osittain vähäiseksi. Tämän sijaan Suomessa keskustelu on seurannut enemmän Euroopan Unioniin liittymisen keskeisyyttä poliittisena tapahtumana ja länsi- vastaan itäsuhteiden tarkastelua. On ollut kuin Suomi ja suomalainen keskustelu olisivat muutoksen historiassaan ohittanut kolonialismin tai kolonialismin menneisyyden. Kuitenkin kolonialismin ymmärryksen merkitys on viimeisen kolmenkymmenen vuoden aikana vain kasvanut samalla kuin käsitteen moninaisuus on noussut yhä vahvemmin esiin.

Kolonialismin monet ristiriitaiset kasvot

Kolonialismi on moniulotteinen, epämääräinen ja kiistelty käsite, jota on käytetty kuvaamaan erilaisia historiallisia prosesseja. Se mikä näille prosesseille on yhteistä – kolonialismin ydin – on myös kiisteltyä alan tutkijoidenkin parissa edelleen. Historioitsija Frederick Cooper hahmottaa kolonialismin toimintana ja seuraavasti: ”ihmisten sisällyttämiseksi pakkokeinoin ekspansionistiseen valtioon ja heidän erottelunsa sosiaalisiin hierarkioihin rodun, ihonvärin, etnisyyden, kansallisuuden, kulttuurin, yhteiskuntaluokan ja uskonnon pohjalta”.[3] Kulttuurintutkija Ania Loomban mukaan kolonialismin keskeisenä elementtinä on myös ekspansio, toisten ihmisten maiden valloitus ja heidän yhteiskuntaansa ja kulttuuriinsa puuttuminen. Tähän usein sisältyy

[2] Dipesh Chakrabarty, *Provincializing Europe: Postcolonial Thought and Historical Difference*. Princeton University Press 2000.
[3] Frederick Cooper, *Colonialism in Question: Theory, Knowledge, History*. University of California Press 2005, 26-28. Katso myös Jürgen Osterhammel, *Colonialism: A Theoretical Overview*. Markus Wiener Publishers 1997; Nicholas Thomas, *Colonialism's Culture: Anthropology, Travel, and Government*. Polity 1994.

työvoiman ja luonnonvarojen hyväksikäyttöä sekä erottelua ja hierarkioita, jotka heijastavat rotua, uskontoa, kansallisuutta, sukupuolta jne. Loomba lisää, että usein kolonialismin on ymmärretty olevan liitoksissa eurooppalaisuuden, niin ihmisten, eläinten kuin tapojen ja ideoiden, leviämiseen ympäri maailman.[4] Kolonialismia voidaan kuitenkin myös hahmotella hyvinkin käsitteellisesti ja ahtaasti. Koulukirjoissa Suomessa oli vuosia vallitsevana näkemyksenä, että kolonialismi koskee ainoastaan merentakaisten alueiden valloittamista—hyvin Napoleonin lakien ja Ranskan lainsäädännön tapainen määritelmä. Tällöin esim. Venäjän itäinen ja Pohjois-Amerikan läntinen valloitus olisi enintään ns. ”sisäistä kolonialismia”, mutta tällainen oletus ottaa nykyiset valtioiden rajat lähtökohdakseen ja jättää huomioimatta näkemyksen maasta ja tilasta kilpailevien vaateiden kenttänä ja monien eri itsenäisten ryhmien kotina. Ajatus siitä, että kolonialismi rakentuu ”suolaveden” äärellä on yhä voimissaan, tosin mikään vallitseva näkemys se ei enää ole.

Ajallisesti kolonialismi on usein nähty liittyvän eurooppalaisen ekspansion historiaan alkaen Portugalin ja Espanjan imperiumien rakentumisesta 1400-luvun lopusta. Tästä huolimatta kolonialismi myös linkitetään eritoten niin kutsutun ”korkean imperialismin aikaan” 1800-1900 – lukujen vaihteeseen. Tyypillistä on myös nähdä, että kolonialismi päättyy kylmän sodan aikaisen valtioiden itsenäistymisaallon kautta määrittelemättömään vuoteen. Tämä määritelmä ei kuitenkaan huomioi kolonialismin kulttuuristen perintöjen sekä käytänteiden ja asenteiden jatkuvuutta nykypäivään. Tällöin voidaan puhua myös neokolonialismista, jolla usein viitataan globaalin maailman poliittisen systeemin vinoutumiin tai entisten isäntien ja läntisten monikansallisten yhtiöiden, sekä viime aikoina myös esimerkiksi Kiinan, harjoittamiin painostuksen ja hyödyntämisen toimiin entisissä siirtomaissa.

Käsitteen ja ilmiön moninaisuuden vuoksi usein on mielekkäämpää lähestyä kolonialismia sen erilaisten ulottuvuuksien tai ilmenemismuotojen kautta. Eri kolonialismin ulottuvuuksia voivat olla 1. sotilaallinen ulottuvuus, johon sisältyvät fyysinen väkivalta, valloitus ja hallinto ja joka kohdistuu tiettyyn alueeseen; 2. kulttuurillinen ulottuvuus, jossa keskeistä ovat diskurssit, identiteetti ja toiseus joka kohdistuu myös tietoon ja tietoisuuteen; sekä 3. taloudellinen ulottuvuus, jossa kolonialismi on liitoksissa kapitalismiin ja kohdistuu työvoimaan, luonnonvaroihin ja kauppaan. Kolonialismin ulottuvuuksia voidaan hahmottaa yhteyksien ja verkostojen kautta, jossa painotus on imperiumien sisäisellä ja niiden välisellä ihmisten, ajatusten ja tavaroiden liikkeellä. Kolonialismi voi näyttäytyä monisuuntaisena valtasuhteiden verkkona, jossa imperiumin keskus (metropoli) ja periferia (siirtomaa), sekä kolonisoijat ja kolonisoidut, muokkasivat toisiaan. Globaalihistorian näkökulmasta kolonialismi hahmottuu vielä laajemmin globaalin integraation

[4] Ania Loomba, *Colonialism/Postcolonialism*. Routledge 1998, 2-7.

suhdekenttänä, jonka vaikutukset muodostuvat ilmiöiden ylirajaisesta, toisiinsa kytkeytyvästä luonteesta, sekä globaalin ja paikallisen tason välisistä yhteyksistä. Tällöin kolonialismin jäljet ulottuvat myös niihin maihin, kuten Suomi, joilla ei ollut omia virallisia siirtomaita.[5]

Kolonialismilla on myös monenlaisia tyypillisiä ilmenemismuotoja, joiden tavoitteet ja rakenteet poikkeavat toisistaan. Asutuskolonialismi, on prosessi jossa siirtolaiset emämaasta dominoivat toisten ihmisten aluetta ja haluavat korvata alkuperäiset asukkaat. Asutuskolonialismille ominaista on valloitus, maan haltuunotto ja sen tekeminen omaksi. Tähän liittyy keskeisesti antropologi Patrick Wolfen hahmottama eliminoinnin logiikka, jossa alkuperäiskansoja rakenteellisesti syrjäytetään usein asteittain ja monien eri käytänteiden kautta (fyysisestä väkivallasta kulttuurin ja elinolosuhteiden tukahduttamiseen).[6] Asutuskolonialismille leimallista on sen jatkuvuus nykypäivään, vaikka aina ei näin toki ole. Tyyppiesimerkkejä asutuskolonialismista ovat esim. Australia ja Yhdysvallat, mutta myös Pohjoismaiden toimet Saamenmaalla.[7] Ranskan Algeria ja Natsi-Saksan elintilan etsintä Itä-Euroopassa ovat esimerkkejä siitä, että asutuskolonialismi voidaan kumota ja se voi epäonnistua. Israelin toimet palestiinalaisten alueilla osoittavat puolestaan, että asutuskolonialistinen ekspansio-vaihe on relevantti nykypäivänäkin.[8]

Asutuskolonialismi muodostaa vain osan kolonialismin repertuaarista. On myös plantaasisiirtomaita, jossa pieni siirtomaaeliitti tuottaa hyödykkeitä vientiin (Karibianmeren saaret) ja erilaisia hallintoalueita, jossa ei ole juurikaan siirtolaisia ja joiden keskeinen piirre on valtapolitiikka ja luonnonvarojen ja/tai työvoiman hyväksikäyttö (Brittiläinen Intia, Yhdysvaltain Filippiinit, useat Afrikan siirtomaat). Näiden lisäksi kolonialismin piiriin voidaan laskea tietynlaiset kauppa- ja laivastotukikohdat. Tällöin kyseessä ovat pienet maa-alueet, kuten brittiläinen Hongkong, jonka johdossa oli pieni ryhmä asukkaita emämaasta. Ja toki on muistettava, että alueella jonakin ajanjaksona vallitseva kolonialismin muoto on harvoin puhdas tyyppiesimerkki ja että se voi muuttua ajan myötä.

Kaikkiin näihin muotoihin on läheisesti liitetty ns. sivistämistehtävä, ajatus jolla kolonialismi pyrkii oikeuttamaan itsensä levittämällä omia arvojaan ja tekemällä niistä universaaleja. Keskeinen kolonialismin hankaus ja paradoksi liittyvät sivistämistehtävän assimilointiin ja erontekojen, toiseuttamisen, väliseen suhteeseen. Toisaalta, kolonialismin rajaaminen eurooppalaisten ja

[5] Sebastian Conrad, *What is Global History?* Princeton University Press 2016; Emily S. Rosenberg (toim.) *A World Connecting, 1870-1945*. Harvard University Press 2012; Jürgen Osterhammel, *The Transformation of the World: A Global History of the Nineteenth Century*. Princeton University Press 2014.
[6] Patrick Wolfe, Settler Colonialism and the Elimination of the Native. *Journal of Genocide Research* 8 (2006), 387-409; Lorenzo Veracini, *Settler Colonialism: A Theoretical Overview*. Palgrave 2010; Janne Lahti, What is Settler Colonialism and What it has to do with the American West? *Journal of the West* 56 (2017), 8-12.
[7] Gunlög Fur, *Colonialism in the Margins: Cultural Encounters in New Sweden and Lapland*. Brill 2006.
[8] Rashid Khalidi, *The Hundred Years War on Palestine: A History of Settler Colonialism and Resistance 1917-2017*. Metropolitan Books 2020.

Euroopan ulkopuolisten alueiden suhteeksi on sekin ongelmallista. Ajatus että eurooppalaisilla olisi kolonialismin monopoli on itsessään eurooppalaista paremmuutta korostava ja täten kolonialistinen. Tällainen näkemys sulkee pois esim. Japanin valloitukset Hokkaidossa ja maailmansotien välillä Mantšuriassa ja Koreassa tai Kiinan toimet Xinjiangissa. Toiseksi, sellaisia valloituksia jotka tapahtuvat Euroopan sisällä ja kohdistuvat eurooppalaiseen lähinaapuriin voidaan myös lähestyä kolonialismina. Englannin suhtautuminen Irlantiin, tai Saksan näkemys Puolasta ”villinä itänä” sisälsivät runsaasti kolonialistisia piirteitä, kuten toiseuttamista.[9] Myös Neuvostoliitto toimi kolonistisen imperiumin tavoin monessa instansissa ja vuosikymmenien ajan.

Kolonialismin hahmottaminen kulttuurisena ilmiönä, joka on vaikuttanut sekä kolonialistisiin että kolonisoituihin yhteiskuntiin ja kulttuureihin, juontaa usein jälkikoloniaalisen teoriaan. Frantz Fanoniin ja Edward Saidiin henkilöytyvä teoria hahmottuu kriittisenä asenteena ja joukkona metodologisia instrumentteja, jotka ilmenevät länsimaisen hegemonian, tiedon, edistysuskon, modernin ja globaalin epätasa-arvon kritiikkinä.[10] Usein keskiössä on ajatus, että tieto ja subjekti rakentuvat kieleen, diskursseihin: yksikään kielen ilmaisu ei ole merkityksetön tai viaton. Tieto on eri tavoin liitoksissa valtaan ja sen tavoitteluun ja täten kolonialismin palveluksessa. Jälkikolonaaliseen teoriaan liittyy läheisesti ajatus kolonialismin vaikutuksesta ihmisten tietoisuuteen ja itseymmärrykseen, ajatus tiedon koloniaalisuudesta – siitä kuinka länsimainen ihminen rakentaa eroa ”itsen” ja ”toisen” välille, arvottaessaan maailmaa omista lähtökohdistaan käsin. Osoittaessaan toiseen omia länsimaisia arvojaan hän vahvistaa omaa identiteettiään ja valtaansa. Usein jälkikoloniaalisessa teoriassa painottuvat dikotomiat, polarisoitunut maailmankuva ”itsen” ja ”toisen” välillä kuin myös ”vallan omaavan” ja ”valloitettujen välillä.” Tämä on saanut useat historioitsijat korostamaan että erottelun merkitykset ja kolonisoitujen valta on ollut rajallista ja usein keskenään ristiriitaista, samoin kuin kolonisoidutkaan eivät ole muodostaneet yhtenäistä ryhmää tai ainoastaan passiivisia uhreja.[11]

Kolonialismin linssi Suomeen

Jälkikoloniaalinen teoria ja asutuskolonialismin tutkimus ovat tehneet modernista ja kolonialismista erottamattomat. Kolonialismi on länsimaisen historian ja kulttuurin sydämessä ja yhteiskunnat toiseuttamisen ja rodullistamisen läpäisemiä. Kun ymmärrämme tämän ja sen että kolonialismi ei

[9] Saksa-Puola suhteista katso esim. Kristin Kopp, *Germany's Wild East: Constructing Poland as Colonial Space*. University of Michigan Press 2011; Sebastian Conrad, *Globalisation and the Nation in Imperial Germany*. Cambridge University Press 2010.
[10] Franz Fanon, *Les Damnés de la Terre*. Francois Maspero, 1961. Edward Said, *Orientalism*. Pantheon, 1978.
[11] Partha Chatterjee, *The Nation and Its Fragments: Colonial and Postcolonial Histories*. Princeton University Press 1993, 16; Cooper 2005, 23.

ollut identtinen ilmiö eri puolilla maailmaa, vaan historiallinen prosessi, niin voimme soveltaa kolonialismia kehyksenä ja linssinä suomalaisen kansallisen historiakertomuksen monikasvoistamiseen ja globaalistamiseen. Kolonialismin kautta voimme linkittää suomalaista historiantutkimusta monenlaisiin tieteellisiin ja yhteiskunnallisiin keskusteluihin. Tässä numerossa julkaistu Leila Koivusen ja Anna Rastaan artikkeli tarjoaa tiekartan näihin keskusteluihin Suomessa. Myös Rauna Kuokkasen katsaus pohjoismaiden rajoja ylittävään kolonialismiin kuten myös Jukka Nyyssösen ja Otso Kortekankaan kontribuutio valottavat valtion rajoja rikkovan kontekstin merkitystä kolonialismi-keskusteluille Suomessa. Voimme myös kyseenalaistaa kertomusta, jossa nykyisen Suomen alue hahmottuu lähtökohtaisesti kansallisena tilana, suomalaisena tai suomalaistamista odottavana kohteena, ei historiallisesti kiisteltynä, etnisesti ja kulttuurisesti kirjavana rajamaana. Sami Lakomäen, Sirpa Aallon ja Ritva Kyllin artikkeli liikkuu kansallistavaa historiantulkintaa vastaan arkistojen muodostumisen kautta, näkemällä että arkistot eivät vain kuvaile Saamenmaan kolonisointia vaan ovat osa sitä.

Ruotsalainen historioitsija Gunlög Fur on painottanut kuinka tärkeää on tutkia kolonialistisen ajattelun vaikusta maissa, jotka eivät tunnista omaa osallisuuttaan kolonialismiin.[12] Tämä voi tapahtua tutkimalla kulttuurin arvojen ja representaatioiden kolonialistia piirteitä esim. elokuvissa, taiteessa ja kirjallisuudessa. Tässä erikoisnumerossa julkaistun Elina Armisen artikkelin hahmottamilla konventiolla voimme analysoida kuinka suomalainen kirjallisuus (tässä tapauksessa nuorisokirjallisuuden teos) on kolonialististen rakenteiden ja arvojen läpäisemää. Yhtä lailla voimme pohtia Johanna Turusen ja Mari Viita-ahon keinoin, miten museoiden kuten Gallen-Kallela Museon näyttelyhistorioissa näkyvät kolonialistisen toiseuden dynamiikat ja ristiriidat.

Kolonialismia voidaan lähestyä kontekstina, johon voidaan myös sijoittaa sekä Suomen historiaa että suomalaisten toimintaa, nähdä ne kansainvälisessä valossa, suhteessa ja kytköksissä muihin toimijoihin. Suomalaisia aktiiveina kolonialisteina voidaan hahmottaa ”koloniaalisen osallisuuden” käsitteen kautta.[13] Suomalaiset ovat osallistuneet ahkerasti muiden imperiumin palvelukseen siirtolaisina, tutkimusmatkailijoina kuin hallinnon virkamiehinä. Tästä helposti lähestyttävä esimerkki ovat suomalaiset utopiayhteisöt eri siirtomaissa kuten Liisa-Maija Korhosen sekä Laura Holsteinin ja Salla Tuorin artikkelit osoittavat Argentiinan ja Dominikaanisen tasavallan osalta. Yksittäiset suomalaiset osallistuivat myös kolonialististen yhteiskuntien rakentamiseen,

[12] Gunlög Fur, Colonial fantasies – American Indians, indigenous peoples, and a Swedish discourse of innocence. *National Identities* 18 (2016), 11-33. Katso myös Suvi Keskinen, Intra-Nordic Differences, Colonial/Racial Histories, and National Narratives: Rewriting Finnish History. *Scandinavian Studies* 91 (2019), 163–181, ja Sveitsin osalta Patricia Purtschert and Harald Fischer-Tiné (toim.) *Colonial Switzerland: Rethinking Colonialism from the Margins*. Palgrave 2015.

[13] Ulla Vuorela, Colonial Complicity: The ‘Post-Colonial’ in a Nordic Context. Teoksessa Suvi Keskinen et al. (toim.): *Complying with Colonialism: Gender, Race and Ethnicity in the Nordic Region*. Ashgate 2009, 19-33.

luonnonvarojen hyödyntämiseen sekä kulttuurin ja toiseuden ylläpitoon oli sitten kyse mainareista eteläisessä Afrikassa, kuten Timo Särkkä artikkelissaan kuvaa, tai Mannerheimista tiikerinmetsällä brittiläisessä Intiassa ja Nepalissa, kuten Raita Merivirta tekstissään analysoi. Mikko Toivasen katsaus kääntää katseen suomalaisten jäljittämiseen kolonialistisessa Kaakkois-Aasiassa sanomalehdistön kautta.

Jos pohdimme vielä lopuksi julkista keskustelua, huomaamme, että uutiskynnyksen on viime vuosina ylittänyt useampikin väite ja hahmotelma Suomesta, suomalaisista ja kolonialismista. On puhuttu yritysten, kuten Finlaysonin osallisuudesta orjakauppaan ja suomalaisista toimijoista Karibialla ja Tyynellämerellä.[14] Suomensukuisen Gustaf Nordenskiöldin Mesa Verden pueblosta varastamien esineiden palautus Kansallismuseosta Yhdysvaltain alkuperäiskansoille 130 vuoden ”lainan” jälkeen nousi näkyvästi uutiskuviin. Samanaikaisesti julkisessa keskustelussa on välillä painotettu, että esimerkiksi Nordenskiöld ei rikkonut lakia eikä edes hyviä tapoja, vaan toimi aikakauden normien mukaan. Täten hän ei voinut olla kolonialisti.[15] Toiset taas julkisessa keskustelussa yhtyvät käsitykseen, että vastaavanlainen esineistön omiminen ja siirto länsimaisiin museoihin esim. siirtomaa-ajan Afrikasta nähdäänkin laajasti maailmalla osana kolonialismin toimintarepertuaaria. Saamelaisasiat myös kiitettävästi ylittivät uutiskynnyksen, kun on esimerkiksi puhuttu pohjoisen rautatiehankkeista tai kulttuurin omimisesta ja rodullistamisesta, esimerkiksi kansanedustaja Pirkka-Pekka Peteliuksen pyytäessä anteeksi 1980-luvun sketsejään.[16] Petelius kertoi kokevansa, että tämänhetkisessä parlamentaarisessa asemassaan kansanedustajana hänen oli otettava kantaa 30 vuotta sitten esittämiinsä vitseihin juopuneista saamelaisista, joissa kansanryhmää kuvattiin syrjivällä ja vääristelevällä tavalla. Ne ovat valitettava osa suomen kansallismuisteja taltioituneina muun muassa Ylen Elävään Arkistoon.

Kesällä 2020 Black Lives Matter-liike toi lisää globaalia valokeilaa kolonialismin aikaisten rakenteiden ja nyky-yhteiskunnan järjestelmällisen rasismin välisen historiallisiin jatkumoihin myös Suomen lehdistössä. Asiasta nousi keskustelua, jossa pohdittiin onko samanlaista rasismia tai rodullistamisen historiaa olemassa Suomessa kuin Yhdysvalloissa. Asian Suomen näkökulmasta analysointia ovat hankaloittaneet monet seikat kuten kolonialismin ja saamelaisten historian opetuksen puutteellisuus niin lukiossa kuin korkeakouluissa ja siten keskustelun vähäisyys, mutta myös muut seikat, kuten se että maan historia osana Venäjän imperiumia ei ollut kaikkein

[14] Jouko Aaltonen ja Seppo Sivonen, *Orjia ja isäntiä: ruotsalais-suomalainen siirtomaaherruus Karibialla*. Into 2019; https://yle.fi/uutiset/3-11511236 (haettu 15.9.2020)
[15] https://www.apu.fi/artikkelit/miksi-23-vuotias-suomalainen-tyhjensi-mesa-verden-intiaanien-haudat-miten-vainajat-paatyivat-suomeen (haettu 17.9.2020); https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000006647282.html (haettu 30.9.2020).
[16] Pirkka-Pekka Petelius pyytää anteeksi saamelaisia pilkkaavia sketsejään: "Olen valmis keskustelemaan myös muiden vähemmistöjen kanssa", Yle 21.11.2019, https://yle.fi/uutiset/3-11079638. ”Mikä on suomalaisten suhde kolonialismiin ja miksi siitä on niin vaikea puhua?” https://yle.fi/uutiset/3-11447726 (haettu 15.9.2020).

kompleksisin. Tämä historian hieman yli satavuotinen aika vei Suomen teollistumista ja kehitystä eteenpäin monilla tavoin. Suomi oli yhdellä tapaa kuin yksi imperiumin lempilapsista ja tuolloin suomalaiset ja venäläiset oppivat tuntemaan toinen toisiaan, jonka jälkeen 1900-luvulla Suomi soti Neuvostoliittoa vastaan ja monella tavoin säilytti ulkopoliittisesti kunnioitetun asemansa.

Yhdysvaltojen rasismin kokemushistoriasta merkityksellisesti teoksessaan *Between the World and Me* kirjoittanut Ta-Nehisi Coates on myös kertonut siitä, miten rasismi on relatiivisesti erilaista Yhdysvalloissa ja vähempää esimerkiksi Ranskassa.[17] Siten kolonialismin menneisyyden relatiivisuus on tänä päivänä yksi näkökulmista, joka monimutkaistaa analyysia ja tuntemuksia, samoin kuin ambivalenssista tai suhteellisuudesta puhuminen. Kuitenkin samanaikaisesti Suomen valtion itse harjoittama kolonialismi pohjoisessa Saamenmailla tai osallistuminen plantaasikolonialismiin Karibialla on jäänyt lähes huomioimatta Venäjän kainalossa edenneen kehityksen historian vaikutuspiirin alle.

On kiistanalaisista väitteistä ja Suomen mahdollisesta kolonialistisesta historiasta mitä mieltä tahansa, niin yksi asiaa tuntuu selvältä: myös Suomessa keskustellaan kolonialismista yhä enemmän ja on hyvä kysyä miksi puhumme kolonialismista juuri nyt? Syitä voi löytää ainakin kolmelta taholta: ensinnäkin akateemisen tiedon luonteen ymmärtämisen ja rakentumisen muutoksista, jossa heijastuu niin tutkimusalojen sisäinen sirpaloituminen kuin tieteiden välisen linkittymisen aiheuttamat tutkimussuuntauksien eri käänteet. Historiakäsitystä, jossa eurooppalainen kulttuuri on universaali normi ja kansallisvaltioden historian primääri tekijä ja tapahtumapaikka, on alettu korvaamaan useammilla, erilaisista näkökulmista tuotetuilla historioilla, joissa myös eurooppalaisten historioita ja diskursseja tarkastellaan kriittisesti. Eurosentrisyyden pitkä varjo on kyseenalaistettu. Historiantutkimuksessa on käynnissä moniäänistäminen, monikerrostaminen ja moninapaistaminen. Tämä tapahtuu myös Suomessa nyt, vaikka prosessi alkoi muun muassa Spivakin toimesta jo 1980-luvulla. Tähän moninaistamiseen tulee tulevaisuudessa varmasti kuulumaan niin saamenmaan ja saamelaisten historia kuten myös suomalaisten kokemukset osana Venäjän imperiumia.

Toisaalta länsimaissa on kyseenalaistettu vallitseva identiteettipolitiikka. Integraation ja globalisaation, äärinationalismin ja monikulttuurisuuden, sekä siirtolaisuuden ja demografisen muutoksen samanaikaisessa painetilassa se miten näemme itsemme ja erilaiset ihmisryhmät on kyseenalaistettu usealta taholta. On havahduttu siihen, että nykyaikaisen talousjärjestelmään, sekä länsimaiseen valtavirtakulttuuriin kuuluu usein näkymättöminä tai normaaleina pidettyjä rakenteita ja ajattelumalleja, joiden juuret ovat kolonialismin aikakauden rasistisissa ja järjestelmällisen

[17] Ta-Nehisi Coates: *Between the World and Me*. Spiegel and Grau 2015.

epätasa-arvoisissa systeemeissä. Dekolonisaation ”ensimmäinen aalto” tapahtui nimellisesti kylmän sodan aikana, johtaen itsenäisten valtioiden määrän moninkertaistumiseen, mutta mielen, identiteettien, tiedon rakentumisen ja maailmankatsomuksen dekolonisaatiota, ”toista aaltoa,” josta myös Spivak on kirjoittanut, ei ole vielä ehkä kokonaisuudessaan tapahtunut. Mutta se on ehkä jo tuloillaan. Kolmanneksi tahoksi, suurvaltahegemonioiden murtuessa, on että ehkä Yhdysvaltojen tilalle maailmanjärjestyksessä ei kuitenkaan juuri nyt ole astumassa Kiina, Venäjä tai Turkki, vaan uudenlainen ymmärrys muista kuin hegemonisen vallan arvoista kuten tasa-arvosta tai moninaisuudesta maailmassa. Tulevaisuus siis juuri nyt näyttää olevan avoin ja kolonialismia koskevan keskustelun pinnalle nousu myös kuvaa tätä muutoksen tilaa.

Tämä erikoisnumero pyrkii, omalta osaltaan, hahmottamaan mitä erilaisia yhteyksiä ja nivoutumia suomella, suomalaisilla ja kolonialismilla on. Emme tarjoa valmiita vastauksia mutta erikoisnumero tuo esiin, että kolonialismin historia ja perinnöt ansaitsevat asiantuntevaa ja luotettavaa suomeksi tehtyä tutkimusta. Tavoitteenamme on lisätä ja kiihdyttää keskustelua joka on jo alkanut. Ennen kaikkea pyrimme monipuolistamaan tätä keskustelua tuomalla esiin kolonialismin erinäisiä merkityksiä ja ulottuvuuksia. Kolonialismi on monitahoinen ilmiö. Pelkän yksisuuntaisen valloituksen ja vallankäytön sijaan se on myös vastarintaa, vuorovaikutusta ja monimutkaisia inhimillisiä suhteita. Historioitsijoiden tehtävänä on tarttua haasteeseen ja tutkia kolonialismin moninaisia ilmenemismuotoja ja sävyjä. Kiitämme kaikkia tämän numeron kirjoittajia ja anonyymejä vertaisarvioijia heidän erittäin korkeasta paneutumisesta aiheeseen ja asiantuntevuudesta. Toivomme että lukemalla nämä artikkelit, lukijat saavat käsityksen mitä kolonialismin tutkimus Suomea koskien voi olla. Toivomme että erikoisnumeromme ennen kaikkea inspiroi uutta tutkimusta, ja myös omia ajatuksia.